

KSIEGA JUBILEUSZOWA

WYDZIAŁU NAUK
EKONOMICZNYCH

Uniwersytetu Warszawskiego

1953–2013

KSIĘGA JUBILEUSZOWA

**WYDZIAŁU NAUK
EKONOMICZNYCH**

Uniwersytetu Warszawskiego

1953–2013

KSIĘGA JUBILEUSZOWA

WYDZIAŁU NAUK
EKONOMICZNYCH

Uniwersytetu Warszawskiego

1953–2013

Warszawa 2013

Redakcja naukowa
Cecylia Leszczyńska

Redaktor prowadzący
Szymon Morawski

Redakcja i korekty
Elwira Wyszyńska

Redakcja techniczna
Zofia Kosińska

Projekt okładki i stron tytułowych
Anna Gogolewska

Ilustracja na okładce
Awers medalu pamiątkowego wybitego z okazji 60. rocznicy powstania Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego

Skład i łamanie
Logoscript

© Copyright by Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013
© Copyright by Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013

ISBN 978-83-235-1043-7
ISBN 978-83-235-1747-4 PDF

Publikacja sfinansowana przez Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego

Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego
00-497 Warszawa, ul. Nowy Świat 4
www.wuw.pl; e-mail: wuw@uw.edu.pl
Dział Handlowy WUW: tel. (48 22) 55-31-333;
e-mail: dz.handlowy@uw.edu.pl
Księgarnia internetowa: www.wuw.pl/ksiegarnia

Wydanie 1

spis treści

Od Dziekana	9
-------------------	---

CZĘŚĆ I

EKONOMIA W UNIWERSYTECIE WARSZAWSKIM. WYDZIAŁ NAUK EKONOMICZNYCH 1953–2013	11
---	----

Wstęp	13
-------------	----

Rozdział 1

Ekonomia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1953 <i>Cecylia Leszczyńska</i>	15
---	----

Rozdział 2

Wydział Ekonomii Politycznej 1953–1968 <i>Cecylia Leszczyńska</i>	31
--	----

Rozdział 3

Instytut Nauk Ekonomicznych Wydziału Nauk Społecznych 1968–1977 <i>Cecylia Leszczyńska</i>	48
---	----

Rozdział 4

Wydział Nauk Ekonomicznych po 1977 roku <i>Cecylia Leszczyńska</i>	57
---	----

Rozdział 5

Współczesność. Stabilizacja ze wskazaniem na rozwój <i>Tomasz Żylicz</i>	101
---	-----

CZĘŚĆ II

WYDZIAŁ WE WSPOMNIENIACH

<i>Piotr Koryś i Maciej Tymiński</i>	113
--	-----

Wspomnienia profesora Jacka Kochanowicza	115
Wspomnienia profesora Wojciecha Maciejewskiego	123
Wspomnienia profesora Włodzimierza Siwińskiego	130
Wspomnienia profesora Jerzego Wilkina	142
Wspomnienia profesora Tomasza Żylicza	151

CZĘŚĆ III

ANEKSY	165
I. Skład władz	167
II. Przewody doktorskie	169
III. Przewody habilitacyjne	195

CZĘŚĆ IV

KSIĘGA ABSOLWENTÓW	201
--------------------------	-----

***Uniwersytet Królewsko – Warszawski
jest szkołą najwyższą nauk,
umiejętności i sztuk pięknych,
z władzą nadawania stopni akademickich.
Uniwersytet ma nie tylko w narodzie utrzymywać
sztuki i umiejętności w takim stopniu,
na jakim już w świecie uczonym stanęły,
ale nadto doskonalić je, rozkrzewiać
i teorią ich do użytku społeczności
zastosowywać.***

Wstęp do urzędzenia Uniwersytetu Warszawskiego podpisany przez ministra Stanisława Kostkę Potockiego 15 kwietnia 1818 roku, cyt. za: R. Gerber, *U początków Uniwersytetu Warszawskiego*, „Roczniki Uniwersytetu Warszawskiego” 1958, s. 117

Szanowni Państwo,

Sześćdziesiąt lat minęło!

Jesteśmy jeszcze młodzi, bo 60 lat jak na standardy uniwersyteckie to niewiele. Trzeba pamiętać, że ekonomia była uprawiana na Uniwersytecie Warszawskim już od 1816 roku w katedrze ekonomii na Wydziale Prawa. Z drugiej strony jesteśmy już dojrzałym w porównaniu do innych wydziałów ekonomicznych w Polsce.

W ciągu 60 lat nastąpiły ogromne zmiany. Pracowały u nas takie autorytety, jak profesorowie Oskar Lange, Edward Lipiński, Witold Kula, Czesław Bobrowski, Włodzimierz Brus, Henryk Greniewski czy Stefan Zaleski. Dziś na Wydziale dominują młodzi pracownicy, wychowani już na nowych, współczesnych podręcznikach ekonomii. Oczywiście są także znani, dojrzałym profesorowie, tacy jak np. Jacek Kochanowicz, Wojciech Maciejewski, Włodzimierz Siwiński, Jerzy Wilkin czy Tomasz Żylicz, a ich wspomnienia są spisane w drugiej części tej książki. Jednak przemiana instytucjonalna związana z procesem transformacji na Wydziale już się dokonała, a pokoleniowa jest w toku.

Dzisiejszy Wydział jest wiodącą jednostką naukowo-badawczą i dydaktyczną w Polsce. Od wielu lat zajmujemy czołową pozycję w Polsce w międzynarodowym rankingu RePEc uczelni i ośrodków ekonomicznych. Realizujemy wiele krajowych i międzynarodowych projektów badawczych. Jako jedyni otrzymaliśmy wyróżnienie za nauczanie ekonomii. Mamy bardzo dobrych studentów, a nasi absolwenci są cenieni na rynku pracy. Uczymy po polsku, ale mamy również studia prowadzone po angielsku, od pierwszego do trzeciego stopnia. Prowadzimy liczne studia podyplomowe, elastycznie dostosowując je do potrzeb rynku pracy. Nasi studenci uzyskują międzynarodowe doświadczenie – często wyjeżdżają za granicę (w praktyce co szósty student choć przez pół roku studiował zagranicą), a na Wydziale wśród studentów jest około 7% obcokrajowców i ta liczba stale rośnie.

Mamy też oczywiście problemy. Najpoważniejszym są skromne, jak na zakres działalności, warunki lokalowe, mimo że uległy one pewnej poprawie. Mamy nadzieję, że w najbliższych latach uda się je poprawić jeszcze bardziej. Niemniej, zdaniem komisji akredytacyjnych, sytuacja lokalowa nie odbija się negatywnie na naszej dydaktyce. Mamy kontakty z pracodawcami, ale chcielibyśmy je poszerzyć. Cieszymy się z karier naszych absolwentów, lecz przyznajemy, że nie dość korzystamy z ich wiedzy i doświadczenia.

Zapraszamy Państwa do świętowania jubileuszu 60-lecia. Jest to święto wszystkich absolwentów i przyjaciół Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Prof. dr hab. Jan Jakub Michałek
Dziekan Wydziału

część I

**Ekonomia
w Uniwersytecie
Warszawskim.
Wydział Nauk
Ekonomicznych
1953–2013**

Wydział Ekonomii Politycznej, Instytut Nauk Ekonomicznych Wydziału Nauk Społecznych i wreszcie Wydział Nauk Ekonomicznych – to kolejne nazwy, jakie miał nasz wydział jako jednostka organizacyjna Uniwersytetu Warszawskiego na przestrzeni 60 lat swego istnienia. W tymże sześćdziesięcioleciu kilkakrotnie „świętowano” urodziny Wydziału. Okoliczność ta stawała się okazją do spojrzenia wstecz, owocem tych małych i większych jubileuszy były okolicznościowe opracowania. Niniejsze siłą rzeczy się do nich odwołuje, zwłaszcza do publikacji z roku 2003¹.

Księga składa się z czterech części. Część I jest historią ekonomii na Uniwersytecie Warszawskim. Przez prawie 140 lat – od roku 1816 roku do początku lat 50. XX wieku – katedry ekonomii były przypisane do Wydziału Prawa. W roku 1953 stały się podstawą utworzonego Wydziału Ekonomii Politycznej. W 1968 roku został on rozwiązany i przekształcony w Instytut Nauk Ekonomicznych na Wydziale Nauk Społecznych, a dziewięć lat później, w 1977 roku, instytut został wyodrębniony jako Wydział Nauk Ekonomicznych.

Część II zawiera wspomnienia i relacje profesorów WNE: Jacka Kochanowicza, Wojciecha Maciejewskiego, Włodzimierza Siwińskiego, Jerzego Wilkina i Tomasza Żylicza.

Część III stanowią aneksy. Pierwszy dotyczy składu władz Wydziału, drugi i trzeci obrazują kształcenie kadr naukowych, tj. wykaz ukończonych przewodów doktorskich i habilitacyjnych.

Część IV to Księga Absolwentów, którzy opuścili mury Wydziału w minionym sześćdziesięcioleciu.

¹ *Księga Jubileuszowa. Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego 1953–2003*, Warszawa 2003.

Niniejsza publikacja ma kilku autorów. Część historyczną opracowała Cecylia Leszczyńska, część współczesną Tomasz Żylicz, a część wspomnień Piotr Koryś i Maciej Tymiński. Wykazy przeprowadzonych przewodów doktorskich i habilitacyjnych opracowały Beata Kąca i Ewa Stachowska, wykazy absolwentów powstały dzięki pomocy Ewy Domańskiej, Krystyny Nieradki, Moniki Czechowskiej i Elżbiety Matusiak. Wszystkim osobom, których wsparcie pozwoliło na publikację Księgi Jubileuszowej, serdecznie dziękujemy.

Ekonomia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1953

Cecylia Leszczyńska

W Królestwie Polskim

Początki ekonomii na Uniwersytecie Warszawskim sięgają czasów wyższych szkół prawniczych powstałych w okresie Księstwa Warszawskiego: Szkoły Prawa i Szkoła Nauk Administracyjnych (1808 rok) oraz Szkoły Nauk Administracyjnych (1811 rok)¹. Stanowiły one de facto dwa wydziały tej samej uczelni, minister oświaty Stanisław Kostka Potocki Szkołę Prawa i Nauk Administracyjnych nazywał Szkołą Prawa i Ekonomii Politycznej. Nauki ekonomiczne mieściły się w programie „nauk administracyjnych” i zawierały wykład z ekonomii politycznej oraz statystyki. Dla ścisłości należy dodać, że ówczesną statystykę rozumiano jako naukę opisującą gospodarczy i ludnościowy stan kraju (fabryk, finansów, rękodzieła, handlu wewnętrznego i zewnętrznego).

Znalezienie właściwych wykładowców nastroczało władzom szkoły sporo problemów. Minister Kostka Potocki do objęcia katedry nauk administracyjnych zachęcał Fryderyka Skarbka, „ten o tyle posłuchał ministra, że niezwłocznie wyjechał do Francji aby się w tym kierunku wyspecjalizować”². Wykłady z ekonomii prowadził profesor prawa cywilnego Franciszek Ksawery Szaniawski w oparciu o książkę Chrystiana Schlözera *Początki ekonomii politycznej*. Statystykę wykladał Wawrzyniec Surowiecki.

¹ Dziennik Praw 1814, t. III, s. 323. Szerzej: B. Leśnodorski, *Szkoła Prawa i Nauk Administracyjnych w Księstwie Warszawskim*, [w:] *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 1963, s. 18–19.

² J. Bieliński, *Królewski Uniwersytet Warszawski (1816–1831)*, t. II, Warszawa 1911, s. 230.

WAWRZYNIEC SUROWIECKI (1769–1827), od 1807 r. członek Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w latach 1811–1812 profesor ekonomii w Szkole Prawa i Administracji, pierwszy wykładowca ekonomii i statystyki na Uniwersytecie Warszawskim.

W wykładzie inauguracyjnym otwarcie Szkoły Nauk Administracyjnych w dniu 1 października 1811 roku zwrócił on uwagę na rangę uprawianej przez siebie dziedziny, której „głównym przedmiotem jest wysledzić źródła zamożności, ukazywać stan ich użytku, wymiarkować stosunki płodów natury, rozważać ich względ do potrzeb środków, przemysłu i liczby mieszkańców”³. Niestety władzom szkoły nie udało się zatrzymać tego znakomitego uczonego na dłużej i w 1812 roku odszedł on do Dyrekcji Edukacji. W tym samym roku wykłady z ekonomii objął Dominik Krysiński, a rok później także katedrę nauk administracyjnych. Oprócz ekonomii wykładał naukę finansów i statystykę. Jego słuchacze mogli poznać ekonomię klasyczną, on sam uważał, że „ekonomia polityczna jest fundamentalną całością administracji krajowej podstawą, a francuskie prawo cywile to świetny kodeks, który nas jednym połem z europejską powiązał cywilizacją”⁴. Zarówno Surowiecki, jak i Krysiński znaleźli godne miejsce w historii polskiej myśli ekonomicznej.

DOMINIK KRYSIŃSKI (1785–1853), studiował w Berlinie i Paryżu; profesor ekonomii w Szkole Prawa i Administracji i Uniwersytecie Warszawskim w latach 1812–1817; pierwszy profesor ekonomii politycznej na UW; w latach 1818–1823 poseł na sejm Królestwa Polskiego.

W Królestwie Polskim ministrem oświaty, podobnie jak w Księstwie Warszawskim, był Stanisław Kostka Potocki. To jego zasługą było przygotowanie projektu powołania uniwersytetu, opartego na istniejących szkołach prawni-

³ *Słownik Biograficzny Statystyków Polskich*, Warszawa 1998, s. 317.

⁴ J. Bieliński, *Królewski*, op. cit., s. 23.

czej i lekarskiej. Akt erekcyjny Szkoły Głównej (nazwa ta była nawiązaniem do inicjatywy Komisji Edukacji Narodowej) nosił datę 19 listopada 1816 roku, a królewskie potwierdzenie ukazało się na początku stycznia 1817 roku. Decyzją Rady Głównej z marca 1817 roku szkołę nazwano Królewskim Uniwersytetem Warszawskim⁵. Oficjalna inauguracja odbyła się 14 maja 1818 roku. W skład uniwersytetu wchodziło pięć wydziałów: teologii, prawa, medycyny, filozofii oraz nauk i sztuk pięknych. Siedzibą uczelni stał się Pałac Kazimierzowski. Tam też mieścił się Wydział Prawa⁶.

Nauki ekonomiczne uprawiane były na Wydziale Prawa i Administracji, który nawiązywał do tradycji Szkoły Prawa i Administracji. O ile jednak Szkoła Prawa miała charakter zawodowy, to nowy fakultet UW – także naukowy. Wydział miał dwa kierunki: prawa i administracji. Program nauczania obejmował m.in. ekonomię polityczną, naukę finansów, statystykę, nauki handlowe, prawo handlowe⁷. Po reformie 1821 roku nauki ekonomiczne wykładano tylko na „oddziale” administracji: na pierwszym roku ekonomię polityczną, na drugim naukę administracji i finansów, na trzecim statystykę. Początkowo wykłady „ekonomiczne” prowadził jeden profesor, następnie rozdzielono je na dwie katedry, przy czym ekonomia polityczna, prawo administracyjne, prawo policyjne i nauka finansów znalazły się w jednej, a nauka handlu, prawo handlowe i statystyka w drugiej. Tą pierwszą kierował Fryderyk Skarbek, który stał się czołowym przedstawicielem polskiej ekonomii tego okresu. Drugą katedrę powierzono Stanisławowi Kunattowi⁸.

FRYDERYK SKARBEK (1792–1866), profesor ekonomii na UW w latach 1818–1830; po 1831 r. zajmował wyższe stanowiska w administracji Królestwa Polskiego; w końcu lat 50. XIX wieku zabiegał o reaktywowanie Uniwersytetu; w XIX wieku był jedynym znanym za granicą polskim profesorem ekonomii.

⁵ Rada była ciałem kierowniczym uczelni, jej prezesem był Stanisław Staszic, a członkiem m.in. Wawrzyniec Surowiecki.

⁶ S. Kieniewicz, *Z dziejów UW, [w:] Uniwersytet Warszawski 1808–1818–1958*, Warszawa 1958, s. 5 i następne.

⁷ J. Bieliński, *Królewski*, op. cit., s. 289, 424–427.

⁸ Kunatt przełożył dwutomowe dzieło D. Ricardo *O zasadach ekonomii politycznej*.

Skarbek, podobnie jak Kunatt, był uczniem mieszkającego w Paryżu Piotra Maleszewskiego. Jak pisał Andrzej Grodek, służył on studiującym w Paryżu Polakom „swą radą, nieraz sakiewką, ułatwiał studia, polecał profesorom, sam wreszcie ich studiami kierował”⁹. Po powrocie do kraju Skarbek pracował jako urzędnik w Ministerstwie Skarbu. W 1819 roku objął po Dominiku Krysińskim (który został deputowanym do Sejmu) katedrę ekonomii politycznej. Formalne powołanie na to stanowisko wymagało doktoratu, który Skarbek bardzo szybko uzyskał na UJ.

W dniu 25 kwietnia 1819 roku Skarbek przedstawił projekt powołania na Wydziale Prawa nowego „oddziału” pod nazwą nauk politycznych, dzielącego się na dwie sekcje: nauk politycznych i ekonomii politycznej. Program nauczania w tej sekcji przewidywał:

1. jako nauki główne: ekonomię polityczną – czystą teorię gospodarstwa krajowego; naukę administracyjną – przystosowanie gospodarstwa krajowego; naukę finansową; naukę „policyi”; naukę handlową; statystykę;
2. jako nauki pomocnicze: rolnictwo; technologię; leśnictwo;
3. jako nauki prawnicze: encyklopedię prawa; prawo krajowe; prawo handlowe¹⁰.

Projekt Skarbka można traktować jako próbę stworzenia wydziału ekonomii politycznej. Władze uczelni, choć wydały o nim pozytywną opinię, wskazywały na trudności związane z przeprowadzeniem tego typu reorganizacji.

Fryderyk Skarbek był typowym uczonym uniwersyteckim, skupiającym uwagę na teorii ekonomii, dlatego należy go traktować jako pierwszego w Polsce profesora ekonomii nieomal we współczesnym rozumieniu tego słowa. Na użytek studentów opublikował w 1820 roku *Gospodarstwo narodowe* (będące wykładem poglądów A. Smitha), w 1824 roku *Rys ogólny nauki finansów*, a w 1827 roku *O ubóstwie i ubogich*. Nauce europejskiej dał się poznać wydany w 1829 roku dziełem *Théorie des richesses sociales*, które w języku polskim pt. *Teoria bogactwa społecznego* ukazało się dopiero w 1859 roku.

Powstanie listopadowe zamknęło obiecującą karierę uniwersytecką Skarbka, ale nie spowodowało jego zniknięcia ze sceny politycznej. Już wcześniej

⁹ Maleszewski „Wspólnie z uczniami swymi analizował dzieło Smitha (...), zaznajamiał (...) z teoriami innych autorów. (...) Uczył, że najważniejszą księgą dla polityka, ekonomisty i każdego człowieka, chcącego posługiwać się rozumem, jest samo życie, na które trzeba umieć patrzeć i analizować, z przyczyn sądząc o skutkach i doszukując się ukrytych przyczyn skutków”. A. Grodek, *Szkice z historii myśli ekonomicznej*, Warszawa 1963, s. 91–94.

¹⁰ J. Bieliński, *Królewski*, op. cit., s. 274–275.

– jeszcze przed uzyskaniem posady na Uniwersytecie Warszawskim – dał się poznać jako wybitny obywatel i intelektualista. Był ojcem chrzestnym Fryderyka Chopina, którego kompozytor wspominał z sympatią. Był aktywnym członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, laudatorem Stanisława Staszica, a potem – w 1826 roku – mówcą na jego pogrzebie (który stał się wielką manifestacją warszawiaków). Powstanie listopadowe zastało go w Petersburgu, gdzie wraz z paroma innymi Polakami zamierzał zabiegać o reformy Królestwa Kongresowego. Po powrocie do Polski został członkiem Rady Tymczasowej Królestwa, a po klęsce Powstania opiekował się instytucjami charytatywnymi. Dopiero po przejściu na emeryturę w 1858 roku zajął się problematyką naukową.

Po Powstaniu Listopadowym Uniwersytet Warszawski zamknięto. Po śmierci cara Mikołaja I, w pierwszych latach panowania Aleksandra II, zabiegano o reaktywowanie uczelni. W 1857 roku powołano w Warszawie Akademię Medyko-Chirurgiczną.

W 1862 roku, gdy Aleksander Wielopolski stał na czele rządu cywilnego Królestwa, utworzono Szkołę Główną. Jednym z czterech wydziałów był Wydział Prawa i Administracji, a ekonomia polityczna, skarbowość i statystyka znalazły się w programie ustawowym¹¹. Jak pisał Bogusław Leśnodorski, „Duża rola na Wydziale Prawa i Administracji przypadła w udziale naukom

¹¹ W. Sobociński, *Wydział Prawa i Administracji Szkoły Głównej Warszawskiej, jego znaczenie i dorobek*, „Roczniki Uniwersytetu Warszawskiego” 1964, V, z. 2, s. 24–30; W. Sobociński, *Wydział Prawa w Uniwersytecie Warszawskim (1816–1831) i w Szkole Głównej (1862–1869)*, [w:] *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, prac. zbior., Warszawa 1963, s. 134.

ekonomicznym. Dodać trzeba, że wczesne wprowadzenie ich w mury uniwersytetów jako osobnego zespołu przedmiotów stanowiło poza uczelniami specjalnymi, jak Collège de France, szczególną cechą uniwersytetów polskich, rosyjskich i austriackich”¹². Zapewne rola ta nie dotyczyła stanu ekonomii jako nauki, bo „W stosunku do nauki światowej brakowało (...) ujęć oryginalnych (...). Dominował eklektyzm (...)”¹³. Coraz szerzej propagowano jednak potrzebę zwiększenia roli nauk ekonomicznych nie tylko w dydaktyce akademickiej, lecz także w polityce gospodarczej. Służyły temu m.in. łamy powstałego w 1865 roku czasopisma „*Ekonomista*”¹⁴.

Na katedrę ekonomii zaproszono późniejszą sławę Uniwersytetu Jagiellońskiego Juliana Dunajewskiego, który jednak zaproszenia nie przyjął. Wykłady z ekonomii rozpoczął Zdzisław Korzybski i wygłaszał je według dość przypadkowych podręczników.

ZDZISŁAW KORZYBSKI (1834–1896), ukończył w 1856 r. studia na uniwersytecie w Petersburgu, w 1864 r. został powołany na stanowisko profesora ekonomii w Szkole Głównej; od 1866 r. jako starszy wykładowca prowadził wykłady ze statystyki; kontynuował zajęcia na Uniwersytecie Cesarskim w Warszawie do złożenia rezygnacji w 1871 r.

Pierwszym profesorem ekonomii z prawdziwego zdarzenia był Witold Załęski. W 1867 roku objął on wykład ze statystyki, a następnie zastąpił Korzybskiego w wykładach z ekonomii. Ich treść, dotyczącą raczej stanu gospodarczego Królestwa Polskiego niż teorii ekonomii, ogłosił następnie drukiem¹⁵.

WITOLD ZAŁĘSKI (1836–1908), ukończył studia na uniwersytecie w Dorpacie, habilitację uzyskał w 1866 r. w Szkole Głównej w Warszawie, wykładał ekonomię i statystykę do czasu przekształcenia Szkoły w uniwersytet rosyjski; w 1873 r. został profesorem statystyki w Szkole Handlowej w Warszawie; w 1876 r. objął sekcję statystyczną w Zarządzie Miasta Warszawy i na stanowisku tym pozostał 40 lat, do śmierci.

¹² B. Leśnodorski, *Nauki ekonomiczne i polityczne w Królestwie Polskim*, „Roczniki Uniwersytetu Warszawskiego” 1964, V, z. 2, s. 55.

¹³ Ibidem. Najlepiej znano dzieła Johna S. Milla.

¹⁴ W. Sobociński, *Wydział Prawa w Uniwersytecie Warszawskim*, op. cit., s. 59, 134.

¹⁵ Ibidem, s. 48–59.

Wydział Prawa i Administracji został utrzymany w powstałym w 1869 roku, po zlikwidowaniu Szkoły Głównej, Uniwersytecie Ciesarskim (rosyjskim). Ekonomię polityczną wykładał G. Simonienko, przewodniczący Warszawskiego Komitetu Statystycznego. Rosjanin Nikołaj Dubrowski, absolwent uniwersytetu, pisał po latach: „Katedry zwolnione przez utalentowanych Polaków często obsadzano ludźmi nie mającymi nic wspólnego z nauką, a poziom uniwersytetu ulegał obniżeniu, także dlatego, że brak było swobodnej konkurencji naukowej, brak privat – docentów, w każdej dziedzinie działał tylko jeden specjalista”. Autor tych słów część profesorów określał jako „miernoty naukowe, jako ludzi, którzy słabo orientowali się w dziedzinie którą reprezentowali”¹⁶.

W końcu XIX wieku wykłady na poziomie akademickim w ramach tzw. Uniwersytetu Latającego w Warszawie prowadzili Ludwik Krzywicki i Stanisław Posner. W 1906 roku Uniwersytet Latający został zalegalizowany jako Towarzystwo Kursów Naukowych. Prowadzone tam były także wykłady z nauk ekonomicznych.

W Drugiej Rzeczypospolitej

W dniu 15 listopada 1915 roku w okupowanej przez Niemców Warszawie odbyło się uroczyste otwarcie reaktywowanego Uniwersytetu Warszawskiego. Pierwszym wydziałem uczelni był Wydział Prawa i Nauk Państwowych, składający się z 5 seminariów (zakładów). Jednym z nich było seminarium ekonomii politycznej. W grupie kierujących seminariami znalazł się profesor Antoni Kostanecki wykładający ekonomię społeczną. W roku 1916/17 do prowadzenia wykładów z historii doktryn ekonomicznych w Polsce zaproszono z Uniwersytetu Jagiellońskiego doktora Edwarda Strasburgera, w następnym roku powierzono mu także prowadzenie wykładów z nauki skarbowości¹⁷.

EDWARD STRASBURGER (ur. 23 II 1882, zm. 8 XII 1923), doktor prawa uniwersytetu w Monachium 1906, doktor praw UJ 1911; docent ekonomii UJ 1914; profesor nadzwyczajny UW 1919; profesor zwyczajny UW 1922; dziekan 1922/23 i 1923/24.

¹⁶ *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1807–1915*, red. S. Kieniewicz, Warszawa 1981, s. 475.

¹⁷ H. Kolendo, *Odrodzenie Uniwersytetu Warszawskiego w roku 1915. Pierwszy skład wykładowych*, „Roczniki Uniwersytetu Warszawskiego” 1973, XIV, s. 7; T. Manteuffel, *Uniwersytet Warszawski w latach 1915/16–1934/35*, Warszawa 1936, s. 89.

W 1918 roku podjęto działania na rzecz stabilizacji Uniwersytetu. Zajmująca się tym specjalna komisja uporządkowała na początku 1919 roku m.in. status wykładających: Antoni Kostanecki uzyskał stanowisko profesora zwyczajnego, Edward Strasburger – profesora nadzwyczajnego (od 1922 roku profesora zwyczajnego). W 1920 roku wprowadzono na UW zasady nominacji profesorów i docentów takie same jak na innych uczelniach państwowych. Pełna stabilizacja uczelni nastąpiła po zakończeniu wojen o granice państwa w 1921 roku, bowiem w roku akademickim 1919/20 i 1920/21 większość studentów poszła na front i wykłady odbywały się nieregularnie. Rok akademicki 1920/21 rozpoczął się dopiero w styczniu 1921 roku.

ANTONI KOSTANECKI (ur. 9 I 1866, zm. 4 I 1941), doktor uniwersytetu w Berlinie 1889; profesor ekonomii i skarbowości uniwersytetu we Fryburgu z przerwami w latach 1901–1910, profesor ekonomii, socjologii i statystyki Politechniki Lwowskiej 1910, profesor ekonomii UW 1915; rektor UW 1917/18 i 1918/19, prorektor 1919/20; przeniesiony w stan spoczynku w 1935 r.

Podobnie jak w okresie poprzednim nauki ekonomiczne były wykładane na wydziale prawa (od kwietnia 1918 roku noszącego nazwę Wydział Prawa i Nauk Politycznych). Rozporządzeniem ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego z 16 października 1920 roku ujednolicono zasady odbywania studiów prawniczych na uczelniach państwowych. Określono tryb zadawania egzaminów, otrzymania tytułu magistra i stopnia doktora w pięciu specjalnościach. Jedną z nich była specjalność ekonomiczna¹⁸.

W okresie bezpośrednio powojennym ekonomia uniwersytecka miała tylko dwóch profesorów. Katedrą ekonomii kierował Antoni Kostanecki, skarbowości Edward Strasburger. Od 1921 roku uczelnia pozyskała kolejnych wykładowców. I tak 1 października profesorem zwyczajnym historii ustrojów społecznych został Ludwik Krzywicki, wykłady zlecone z ekonomii społecznej zaczął prowadzić Roman Rybarski, profesor Politechniki Warszawskiej, a z polityki agrarnej (zalecane dla wszystkich studentów) profesor Władysław Grabski – kilkakrotny premier rządu, twórca reform skarbowych z 1924 roku.

¹⁸ T. Manteuffel, *Uniwersytet Warszawski*, op. cit., s. 92.

LUDWIK KRZYWICKI (ur. 21 VIII 1859, zm. 10 VI 1941), doktor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1906; profesor UW 1921; współorganizator GUS; członek korespondent Polskiej Akademii Umiejętności 1928; przeniesiony w stan spoczynku w 1935 r.

ROMAN RYBARSKI (ur. 3 VII 1887, zm. 6 III 1942 w obozie w Oświęcimiu), doktor prawa UJ 1910; docent skarbowości UJ 1913; profesor nadzwyczajny UJ 1917–1920; profesor ekonomii Politechniki Warszawskiej 1922; profesor skarbowości UW 1924.

W dniu 1 października 1922 roku powołano drugą katedrę ekonomii, którą objął profesor Tadeusz Brzeski.

TADEUSZ BRZESKI (ur. 16 IX 1884, zm. 27 III 1958), doktor prawa UJ 1907; docent ekonomii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1916; profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Poznańskiego 1919; profesor zwyczajny 1921; od 1923 profesor ekonomii UW; rektor UW 1929–1930, prorektor 1930/31 i 1933/34; członek korespondent Polskiej Akademii Umiejętności.

Obsadzono też wakującą katedrę teorii statystyki, powołując na nią w grudniu 1922 roku Romana Borzęckiego¹⁹. Wykłady ze skarbowości i z historii doktryn ekonomicznych, tak jak w latach poprzednich, prowadził Edward

¹⁹ Zginął 25 maja 1923 roku na skutek zamachu bombowego na terenie uniwersytetu.

Strasburger, pełniący jednocześnie obowiązki dziekana. Po jego śmierci (8 grudnia 1923 roku) wykłady, a następnie od 1 maja 1924 roku katedrę skarbowości, objął Roman Rybarski. W 1924 roku wykłady ze statystyki i demografii prowadzić zaczął wybitny statystyk i demograf Stefan Szulc.

STEFAN SZULC (ur. 19 XII 1881, zm. 12 X 1956), doktor, profesor, studiował w Dorpacie i w Berlinie; od 1923 r. wykładał statystykę na Wydziale Prawa UW; w czasie okupacji prowadził wykłady ze statystyki i demografii na tajnych kompletach UW; od marca 1945 do sierpnia 1949 r. prezes GUS; jednocześnie wykładał demografię i statystykę w SGPiS i na Wydziale Prawa UW; członek korespondent PAN 1956.

Wymienieni wyżej profesorowie tworzyli „pierwszy garnitur” ekonomii uniwersyteckiej w zasadzie przez cały okres międzywojenny. W latach późniejszych zaszły niewielkie zmiany: w roku akademickim 1934/35 Rada Wydziału zaakceptowała przeniesienie z Uniwersytetu Stefana Batorego na UW habilitacji doktora Witolda Krzyżanowskiego. Uzyskał on stanowisko docenta ekonomii. W roku 1938 uniwersytet pozyskał profesora Stefana Zaleskiego z Poznania²⁰.

WITOLD KRZYŻANOWSKI (ur. 13 XII 1897, zm. 19 I 1972), doktor praw UJ 1922; zastępca profesora ekonomii KUL 1923, docent ekonomii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1928; profesor nadzwyczajny ekonomii KUL 1929, habilitacja UW 1935; docent UW od 1935.

STEFAN ZALESKI (ur. 30 V 1888, zm. 3 I 1959), studia ekonomiczno-społeczne na Uniwersytecie w Genewie; stopień doktora nauk ekonomiczno-społecznych Uniwersytet Poznański 1920; zastępca profesora 1920–1925 i profesor nadzwyczajny w Uniwersytecie Poznańskim do 1938; profesor zwyczajny ekonomii politycznej na UW od 1938; tajne nauczanie na UW 1940–1944; dziekan Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich; profesor ekonomii na Wydziale Prawa UW 1946–1953. Zatrudniony na WEP w latach 1953–1959.

²⁰ T. Manteuffel, *Uniwersytet Warszawski*, op. cit., s. 92–96.

Profesorowie ekonomii należeli do osób znanych, często prominentnych nie tylko na wydziale. Antoni Kostanecki był dwukrotnie rektorem UW, Edward Strasburger i Roman Rybarski dziekanami. Warto dodać, że Roman Rybarski, historyk skarbowości, aktywnie uczestniczył w życiu sejmowym i współtworzył od strony koncepcyjnej reformy Grabskiego z 1924 roku.

Katedry ekonomii przy wydziałach prawa na uniwersytetach w Krakowie i we Lwowie oraz w nowo utworzonych uniwersytetach w Warszawie, Poznaniu i Wilnie stały się głównymi ośrodkami polskiej myśli ekonomicznej. Naukami ekonomicznymi zajmowano się także w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie oraz wyższych szkołach ekonomicznych w Poznaniu, Krakowie i Lwowie. Każdy z ośrodków wydawał swój periodyk o tematyce ekonomicznej²¹. Oprócz wyższych uczelni badania ekonomiczne prowadzono także w Instytucie Gospodarstwa Społecznego, w Instytucie Badań Koniunktur Gospodarczych i Cen oraz w Głównym Urzędzie Statystycznym. Oprócz tego w Warszawie uprawiano ekonomię w Wolnej Wszechnicy i Szkole Nauk Politycznych. Tak duże skupienie ośrodków naukowych spowodowało, że Warszawa stała się centrum myśli ekonomicznej Polski niepodległej.

O ile w polskiej myśli ekonomicznej rysowały się zasadniczo dwa kierunki: historyczny i psychologiczny, to na Uniwersytecie Warszawskim panowała większa różnorodność i raczej trudno mówić o uniwersyteckiej szkole ekonomicznej. Zwolennikami szkoły historycznej byli Antoni Kostanecki, Roman Rybarski i Ludwik Krzywicki, szkoły psychologicznej – Tadeusz Brzeski (w 1938 roku poddał ową doktrynę krytyce). Przedstawicielem katolickiej doktryny ekonomicznej był Stefan Zaleski. Można go określić jako zwolennika idei katolickiego solidaryzmu w ekonomii. Wśród innych znanych postaci wymienić należy Edwarda Strasburgera nawiązującego do koncepcji Edwarda Abramowskiego.

Wydział Prawa był bardzo liczny. W roku akademickim 1930/31 uczęszczało nań 3147 studentów. Liczba absolwentów sięgała 300 osób rocznie w latach 20. i ponad 400 w latach 30.²² W okresie kryzysu (w roku akademickim 1932/33) Rada Wydziału ograniczyła liczbę przyjmowanych studentów na pierwszy rok do 1000 osób. Pierwszeństwo mieli kandydaci z maturą humanistyczną, na zasadzie konkursu świadectw dojrzałości. Wykłady z ekonomii

²¹ Do głównych czasopism ekonomicznych zaliczyć trzeba: w Warszawie „Ekonomistę”, we Lwowie „Przegląd Ekonomiczny”, w Poznaniu „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” i w Krakowie „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne”. Odmienny nieco charakter miały „Gospodarka Narodowa” redagowana przez Cz. Bobrowskiego i „Przegląd Gospodarczy”, organ „Lewiatana”.

²² *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1939*, op. cit., s. 317.

politycznej prowadzone były na drugim roku (180 godzin), ze skarbowości i prawa skarbowego (90 godzin) oraz ze statystyki (60 godzin) na trzecim²³.

Na wydziale działały koła i sekcje samokształceniowe. Sekcja ekonomiczna (powstała w 1922 roku) dzieliła się na 3 podsekcje: teoretyczno-ekonomiczną, skarbową i historii gospodarczej. O poziomach ich prac świadczy utrzymywanie bliskich kontaktów z Towarzystwem Ekonomistów i Statystyków Polskich²⁴.

Wydział liczył 14 zakładów, które nazywano seminariami. Z naszego punktu widzenia na uwagę zasługuje seminarium historii ustrojów społecznych kierowane przez profesora Krzywickiego, seminarium ekonomiczne pod kierownictwem profesorów Kostaneckiego i Brzeskiego oraz seminarium skarbowe pozostające pod pieczę profesora Rybarskiego²⁵. Seminarium i wykłady były podstawową formą nauczania, szersze wprowadzenie ćwiczeń udało się dziekanowi Rybarskiemu w końcu lat 30. Jedną z barier były trudności z opłacaniem etatów, które udało się częściowo sfinansować z opłat studentów.

W czasie oblężenia Warszawy w 1939 roku poważnemu zniszczeniu uległy pomieszczenia uniwersyteckie. Oddany do użytku w 1935/36 roku nowo wybudowany gmach Auditorium Maximum zajęło wojsko niemieckie – na terenie UW zakwaterowano batalion żandarmerii. W październiku 1940 roku władze niemieckie zakazały działalności wyższych uczelni, rozpoczęło się tajne nauczanie. Kierował nim od strony organizacyjnej – do momentu aresztowania – dziekan Roman Rybarski²⁶. Do grona wykładowców należeli profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego oraz wysiedleni z Poznania profesorowie Uniwersytetu im. A. Mickiewicza (zorganizowani w ramach Uniwersytetu Ziemi Zachodnich). Aktywną rolę w nauczaniu przedmiotów ekonomicznych odegrali: prof. Roman Rybarski, prof. Kazimierz Tymieniecki (historia gospodarcza), doc. Józef Czekalski (geografia gospodarcza), prof. Jan Mydlarski (statystyka)²⁷.

W roku akademickim 1942/43 wyodrębniono jako osobną część wydziału sekcję ekonomiczną. Jej kierownictwo objął prof. Stefan Zaleski. Położył on

²³ Ibidem, s. 203.

²⁴ Ibidem, s. 163.

²⁵ Szerzej: T. Manteuffel, *Uniwersytet Warszawski*, op. cit., s. 90–100; *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1939*, op. cit., s. 16, 75, 88, 143, 163, 203–204, 215–216.

²⁶ Po jego aresztowaniu w maju 1941 roku dziekanem został profesor Józef Ratacz. *Uniwersytet Warszawski w latach wojny i okupacji. Kronika 1939/40–1944/45*, oprac. T. Manteuffel, Warszawa 1948, s. 19–23.

²⁷ J. Sawicki, *Tajny Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w latach okupacji 1939–1944*, [w:] *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 1963, s. 191–210.

ogromne zasługi dla organizacji zajęć na tajnych kompletach zarówno UW, jak i Uniwersytetu Ziem Zachodnich.

Początkowo zajęcia na UW odbywały się wspólnie z zajęciami Uniwersytetu Ziem Zachodnich. Od początku roku akademickiego 1943/44 sekcja ekonomii przeszła w całości do Uniwersytetu Ziem Zachodnich, tworząc odrębny Wydział Ekonomiczny pod kierownictwem dziekana prof. Stefana Zaleskiego. Wydział liczył w tym roku około 50 studentów. Na Wydziale Prawa UW z przedmiotów ekonomicznych wykładano jedynie statystykę – prof. Stefan Szulc. Na uwagę zasługuje fakt, że wobec braku podręczników odbito na powielaczu pierwszy tom *Historii gospodarczej Polski* Jana Rutkowskiego. Powstawały także dzieła naukowe: doc. dr Stanisław Borowski przygotował trzypięciową rozprawę poświęconą dziejom Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Królestwie Polskim (1825–1922), ukończoną w 1943 roku, Stefan Zaleski opracował dzieje gospodarcze Polski w okresie międzywojennym, które wydano w Londynie.

W latach 1945–1953

Po zakończeniu wojny Uniwersytet Warszawski reaktywowano, zachowując przedwojenną strukturę²⁸. Od lata 1945 roku zaczęto uruchamiać kolejne wydziały, m.in. w lipcu 1945 roku wznowiono zajęcia na Wydziale Prawa²⁹. Warunki studiowania były bardzo trudne. Brakowało książek, księgozbiór po profesorze Rybarskim był zniszczony, ocalał na szczęście księgozbiór profesora Kostaneckiego. By go uzupełnić, kupowano książki za granicą i w antykwariatach, część otrzymywano z darów. Zasoby te stały się zalążkiem przyszłej biblioteki wydziału ekonomii.

Pierwszy skład wykładowców był bardzo nieliczny. Zakładem ekonomii kierował profesor Stefan Zaleski, pełniący jednocześnie funkcję dziekana Wydziału Prawa. W roku akademickim 1946/47 był on prorektorem UW. Niektórzy profesorowie, jak Rybarski i Kostanecki, nie przeżyli wojny, z kolei profesor Brzeski i docent Krzyżanowski przebywali za granicą. W 1946 roku powołano Katedrę Statystyki, którą w 1948 roku przemianowano na Katedrę

²⁸ W kolejnych latach uczelnia została znacznie „odchudzona”, odpadł wydział weterynaryjny, lekarski oraz trzy wydziały teologiczne. *Dzień dzisiejszy UW*, [w:] *Uniwersytet Warszawski 1808–1818–1958*, Warszawa 1958, s. 57.

²⁹ S. Pieńkowski, *Przemówienie rektora Uniwersytetu Warszawskiego na inauguracji roku akademickiego 1945/46 w dniu 15 grudnia 1945 roku*, „Roczniki Uniwersytetu Warszawskiego” 1965, VI, s. 85–91.

Statystyki i Demografii³⁰. Wykłady z tych przedmiotów prowadził profesor Stefan Szulc, pełniący jednocześnie obowiązki prezesa GUS. W 1947 roku katedrę ustrojów społecznych objął Stanisław Grabski, autor 10 tomów *Ekonomii społecznej* wydanych w latach 1927–1932. Przejściowo w zakładach ekonomii politycznej w latach 1947–1949 pracowali: Janusz Górski, Wacław Iwaszkiewicz, Ludwik Lachowicz, Tadeusz Makowski, Mieczysław Nieduszycki, Tadeusz Preciszewski i Paweł Czartoryski.

STANISŁAW GRABSKI (ur. 5 IV 1871, zm. 6 V 1949), studiował w Berlinie, gdzie uzyskał doktorat – 1894; docent UJ 1901, profesor ekonomii Akademii Rolniczej w Dublanach 1905, profesor ekonomii i polityki rolnej Wydziału Prawa UJK we Lwowie 1910, profesor zwyczajny Wydziału Prawa UW 1947; członek korespondent Polskiej Akademii Umiejętności i doktor h.c. UJK we Lwowie. W czasie wojny przewodniczący londyńskiej Rady Narodowej, współtwórca Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej (1945) i wiceprezydent KRN do wyborów w 1947 r. Po wycofaniu się z życia politycznego powrócił do działalności uniwersyteckiej.

Od roku akademickiego 1948/49 wykłady zlecone z ekonomii prowadzili: Oskar Lange, Bronisław Minc, Kazimierz Secomski i Jerzy Tepicht. Znaczna część wykładowców pracowała w SGH, w tym profesor Edward Lipiński, który w 1949 roku przeszedł do zakładu ekonomii Wydziału Prawa na stałe.

EDWARD LIPIŃSKI (ur. 18 X 1888, zm. 13 VII 1986), ukończył Wyższą Szkołę Handlową w Lipsku; wykładowca, a następnie docent SGH 1923–1939; profesor nadzwyczajny 1947, profesor zwyczajny w Katedrze Ekonomii na Wydziale Prawa UW 1951; członek rzeczywisty PAN 1952; członek Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN i Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN; prezes PTE; zatrudniony na wydziale ekonomii w latach 1953–1960. Pierwszy dziekan Wydziału Ekonomii Politycznej UW.

³⁰ Rozporządzenie Ministra Oświaty z 18. II. 1946, Dz. Urz. Min. Ośw. 1946, nr 3, poz. 70; Rozporządzenie Ministra Oświaty z 21. XI. 1948, Dz. Urz. Min. Ośw. 1949, nr 3, poz. 11.

Wówczas został on podzielony na dwie części: kierowaną przez prof. Zaleskiego i prof. Lipińskiego.

W 1949 roku Biuro Polityczne KC PZPR podjęło decyzję o upaństwowieniu SGH, przemianowaniu jej na Szkołę Główną Planowania i Statystyki i stworzeniu tam „marksistowskiej kuźni kadr ekonomicznych”. Rozporządzeniem ministra szkół wyższych i nauki z 21 sierpnia 1950 roku dokonano zmian organizacyjnych w niektórych szkołach akademickich. Na Wydziale Prawa UW (podobnie jak w innych uczelniach) powołano zespołową katedrę ekonomii politycznej³¹, instytucję przedtem na UW nieistniejącą, a wzorowaną na zespołowych katedrach uczelni radzieckich. Katedrę Prawa Skarbowego przemianowano na Katedrę Prawa Finansowego, a Katedrę Nauki Skarbowości i Prawa Skarbowego na Katedrę Prawa Finansowego II. Jak pisze W. Stankiewicz, „Zreorganizowano całe wyższe szkolnictwo ekonomiczne wysuwając na plan pierwszy kształcenie wąskich specjalistów na potrzeby gospodarki narodowej. Narzucono dogmatyczne wzorce dyskusjom naukowym i literaturze. Do głosu doszła młoda generacja ekonomistów marksistowskich, często nadgorliwa w krytyce rodzimej myśli i krzewieniu zapożyczonych schematów”. Wiele krzywdzących ocen zaprezentowano na I Zjeździe Ekonomistów w grudniu 1950 roku, a potem na I Kongresie Nauki Polskiej w 1951 roku. „W referacie programowym o stanie nauk ekonomicznych w Polsce (...) Włodzimierz Brus (ur. 1921) dokonał totalnej negacji osiągnięć polskiej «burżuazyjnej pseudonauki» ekonomicznej. Personalnie zostali potępieni prawie wszyscy ekonomiści działający do 1949 roku, zakwestionowano naukowość większości publikacji oraz poprawność metodologiczną prac magisterskich. Jako zadanie główne stawiano «ostateczne przewyciężenie pozostałości wrogich, burżuazyjnych teoryjek o naukach ekonomicznych» i ścisłe podporządkowanie procesu szkolenia ekonomistów zadaniom planu sześcioletniego»³².

W czerwcu 1949 roku KC PZPR skierował na trzymiesięczne szkolenie w Instytucie Plechanowa w Moskwie grupę przyszłych ekonomistów: Włodzimierza Brusa, Mieczysława Fleszara, Maksymiliana Pohorille, Jana Zygmunta Wyrozembskiego i Seweryna Żurawickiego. Stopniowo zaczęto od pracy naukowej i dydaktycznej odsuwać ekonomistów o proweniencji niemarksistowskiej.

Ekonomia, podobnie jak filozofia, należała do przedmiotów ideologicznych, pozostających pod szczególnym nadzorem władz partyjnych. Wykła-

³¹ Strukturę wydziału określało Rozporządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego i Nauki z 21 VIII 1950, Dz. U. 1950, nr 41, poz. 368. Fakt ten odnotowało „Życie Nauki” 1950, nr 9/10: *Utworzenie Katedry Ekonomii Politycznej. Kronika Krajowa*.

³² W. Stankiewicz, *Historia myśli ekonomicznej*, Warszawa 1987, s. 709–710.

dy miały charakter masowy i wobec braku lokali, podobnie jak z innych przedmiotów obowiązkowych, prowadzone były w sali kina „Atlantic”³³. Obowiązywał jednolity, oparty na radzieckim, program nauczania. Pierwszą broszurką, która miała zaznajamiać studentów UW (i nie tylko ich) z podstawami ekonomii marksistowskiej, były *Pogadanki ekonomiczne* opublikowane przez profesora filozofii Adama Schaffa. Obowiązującym podręcznikiem były czterotomowe *Wykłady z ekonomii politycznej* przetłumaczone z języka rosyjskiego. Tom I obejmował przedmiot, metodę ekonomii politycznej oraz ekonomikę formacji przedkapitalistycznych, tom II i III streszczenie *Kapitału* Marksa, a tom IV omówienie książki Lenina o imperializmie.

Przeprowadzona w 1950 roku reorganizacja tworząca zespołową katedrę ekonomii miała umożliwić prowadzenie wykładów z ekonomii na wszystkich wydziałach i kierunkach UW. Z uwagi na konieczność obsługi wykładów i ćwiczeń z ekonomii politycznej uruchamianych na kolejnych wydziałach UW powiększył się skład katedry. W roku 1952/53 weszli do niej: Walery Bołtacz, Zbigniew Chrupek, Magdalena Dyktor, Joanna Grzywicka, Wiesław Sadzikowski i Władysław Szyber. Od 1952 roku Katedrą Ekonomii kierował prof. Edward Lipiński.

³³ Wspomina o tym m.in. prof. Zofia Sztetyło: „należący do zajęć obowiązkowych wykład prof. Adama Schaffa z filozofii marksistowskiej odbywał się dla kilku wydziałów w kinie Atlantic”. Z. Sztetyło, *Okruchy osobistych refleksji*, [w:] *Człowiek i wychowawca. Słowo o Romualdzie Kudlińskim*, Warszawa 1998, s. 10.

Wydział Ekonomii Politycznej 1953–1968

Cecylia Leszczyńska

Wprowadzanie ekonomii politycznej jako obligatoryjnego przedmiotu w szkołach wyższych oraz zapotrzebowanie na nauczycieli w rosnącej liczbie średnich szkół ekonomicznych rodziło problem braku kadr nauczających. Dotychczasowy profil absolwentów wyższych szkół ekonomicznych był bardzo wąski, dostosowany branżowo do przyszłej pracy zawodowej, i nie dawał podstaw dla kształcenia wykładowców ekonomii³⁴. Jedynie w SGPiS funkcjonowało tzw. studium pedagogiczne, które miało przygotowywać nauczycieli ekonomii dla liceów i techników ekonomicznych. Próbowano ten problem rozwiązać przez przyspieszone kształcenie absolwentów pierwszego stopnia na trzyletnich studiach ekonomicznych w Instytucie Kształcenia Kadr Naukowych przy KC PZPR (od 1954 roku Instytut Nauk Społecznych, a następnie Wyższa Szkoła Nauk Społecznych). W IKKN prowadzono głównie tzw. aspiranturę (co odpowiadało studiom doktoranckim), która kończyć się miała uzyskaniem stopnia kandydata nauk (odpowiednik doktoratu).

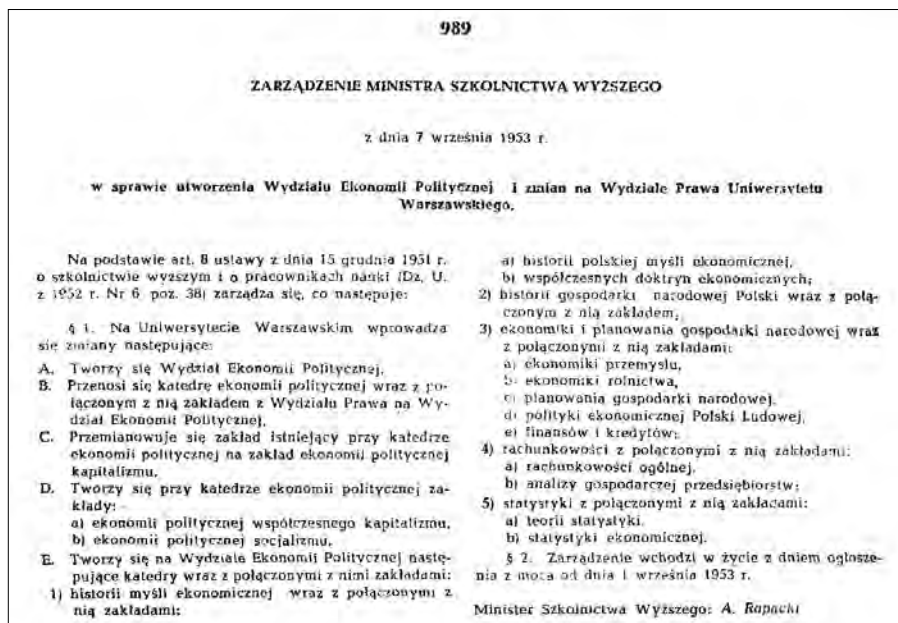
Wymienione wyżej okoliczności stały się jedną z przesłanek powołania Wydziału Ekonomii Politycznej. Druga przyczyna tej decyzji miała charakter merytoryczny. Jak wyjaśniał Oskar Lange, ogłoszona w 1952 roku przez Stalina praca *Ekonomiczne problemy socjalizmu w ZSRR* zwracała uwagę na „obiektywny charakter praw ekonomicznych oraz pojawienie się w socjalizmie sprzeczności między stosunkami produkcji a siłami wytwórczymi”³⁵. Nieodzownym stało się stworzenie jednostki, która dawałaby z jednej strony możliwości

³⁴ Chodzi tu o wyższe szkoły ekonomiczne w Łodzi, Krakowie, Poznaniu, Szczecinie, Częstochowie, Szczecinie i Stalinogrodzie (Katowicach).

³⁵ Szerzej: O. Lange, *Zagadnienia ekonomii politycznej w świetle pracy J. Stalina «Ekonomiczne problemy socjalizmu w ZSRR»*, Warszawa 1953; O. Lange, *Walka o marksistowską naukę ekonomiczną*, „Nauka Polska” 1954, nr 2.

prowadzenia badań naukowych w tej dziedzinie, z drugiej kształciłaby teoretyków ekonomii. Funkcje te wypełniać miał Wydział Ekonomii Politycznej.

Wydział Ekonomii Politycznej powołano decyzją ministra szkolnictwa wyższego z 7 września 1953 roku³⁶.

Wydział Ekonomii Politycznej powstał w trudnym dla Polski i Polaków okresie, zapewne w najtrudniejszym w powojennej Polsce. Co prawda Stalin już nie żył, ale w stosunku do początku lat 50. sytuacja nie uległa istotniejszym zmianom. W nauce i dydaktyce obowiązywały ścisłe rygory dogmatyczne ekonomii marksistowskiej. Naukom ekonomicznym wyznaczono w tym czasie określone zadania. Na I Zjeździe Ekonomistów w grudniu 1950 roku stwierdzono, że muszą być „nierozzerwalnie związane z walką o socjalizm w Polsce, z walką przeciw imperializmowi”³⁷. WEP miał stać się kuźnią kadr marksistowskiej ekonomii: „pod pojęciem nauki ekonomicznej, nauki w prawdziwym tego słowa znaczeniu – w przeciwstawieniu do burżuazyjnej pseudonauki – rozumieć dziś [na początku lat 50. – przyp. C.L.] należy jedy-

³⁶ Monitor Polski 1953, nr A – 84, poz. 989.

³⁷ „Ekonomista” 1951, nr 1, s. 253–258.

nie i wyłącznie teorię ekonomiczną marksizmu-leninizmu, opartą na podstawach materializmu dialektycznego i historycznego”³⁸.

Paradoksalnie, po trzech latach istnienia Wydziału, jego profesura rozpoczęła krytykę dotychczasowego modelu gospodarczego i weryfikację dotąd obowiązujących kanonów doktryny ekonomicznej. Na II Zjeździe Ekonomistów Polskich w czerwcu 1956 roku stan nauk ekonomicznych i jakość kształcenia przyszłych ekonomistów poddano surowemu osądowi. Mówiono o marazmie, dogmatyzmie, schematyzmie. W ich przewyżczeniu i w rozwoju „nowej nauki ekonomii” Wydział odegrał wręcz pionierską rolę. Idee powołanej w 1957 roku Rady Ekonomicznej wychodziły z Pałacu Kazimierzowskiego, ówczesnej siedziby Wydziału.

Rok 1956 rozpoczął jaśniejszą kartę naszej historii. Uchylone zostały, choć w wąskim zakresie, ale jednak, „furtki” pozwalające na nawiązywanie kontaktów z ekonomią światową. Wyjazdy naukowe za granicę były oczywiście „reglamentowane”. Na Wydziale mogliśmy w kolejnych latach gościć uczonych zza niedawnej „żelaznej kurtyny”, dominowali w tej grupie ekonomiści marksistowscy. Odwiedzili nas Paul A. Baran, Maurice Dobb, ale także Wasilij Leontief, François Perroux, a w latach późniejszych także John K. Galbraith.

„Odwilż” roku 1956 przyniosła też zmiany metodologii prac badawczych i programów nauczania. Ich podstawy tkwiły w dokonującej się rewizji i krytyce okresu stalinowskiego zarówno w odniesieniu do polityki, jak i nauki.

Na WEP zmiany stały się widoczne w roku akademickim 1956/57, gdy kierownictwo Katedry Ekonomii objął prof. dr hab. Oskar Lange.

OSKAR LANGE (ur. 27 VII 1904, zm. 2 X 1965), doktor prawa UJ 1928; habilitacja UJ 1932; docent statystyki UJ 1932; docent ekonomii politycznej Wolnej Wszechnicy Polskiej 1936; profesor ekonomii uniwersytetów w USA 1937–1945; profesor zwyczajny 1952; członek korespondent PAU 1947; członek rzeczywisty PAU 1948 (od 1952 PAN), członek Prezydium PAN; przewodniczący Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN; członek honorowy Międzynarodowego Instytutu Statystycznego 1956 i Econometric Society 1939; ambasador RP w USA 1945–1948 oraz delegat Polski do Rady Bezpieczeństwa ONZ; rektor SGPiS 1952–1955; przewodniczący Rady Ekonomicznej przy Radzie Ministrów 1957–1963. Pracował na WEP w latach 1956–1965.

³⁸ Rezolucja I Kongresu Nauki Polskiej, [w:] O. Lange, *Dzieła*, t. VIII, *Działalność naukowa i społeczna 1904–1965*, Warszawa 1986, s. 459.

Przed wojną kariera akademicka Oskara Langego była utrudniona ze względu na jego aktywne zaangażowanie polityczne. Dał się jednak poznać jako wybitny teoretyk po opublikowaniu w latach 30. artykułów na temat racjonalności gospodarki centralnie planowanej. Gdy wyjechał do Stanów Zjednoczonych w roku 1938, podjął wykłady na tamtejszych uniwersytetach i przez wiele lat był cenionym ekonomistą amerykańskim. W 1949 roku przyjechał do Polski, gdzie łączył funkcje akademickie z politycznymi.

Lange prowadził na WEP wykłady zlecone od 1954 roku, będąc równocześnie rektorem SGPiS. Na II Zjeździe Ekonomistów w czerwcu 1956 roku przedstawił program reform gospodarczych, co zaowocowało powstaniem w 1957 roku Rady Ekonomicznej. Lange został jej prezesem, urzędującym wiceprezesem był Czesław Bobrowski, a poniekąd ideologiem w dziedzinie teorii stał się Włodzimierz Brus (jego poglądy na gospodarkę socjalistyczną uległy w stosunku do początku lat 50. tak daleko idącej zmianie, że w opinii wyższych instancji PZPR stał się on wkrótce głównym przedstawicielem rewizjonizmu w naukach ekonomicznych). Lange, Bobrowski i Brus prezentowali program reformowania systemu przez wprowadzenie do gospodarki elementów rynku.

W latach 50. i 60. Lange opublikował kilka książek z zakresu ekonomii i metod ilościowych. Z jego podręczników przez wiele lat uczono studentów nie tylko w Polsce, lecz także w innych krajach „bloku socjalistycznego”. Obecnie Lange jest ceniony w światowej ekonomii głównie za prace z lat 30., choć jego głośna swego czasu polemika z Hayekiem i Misesem nie wydaje się już tak pasjonująca jak kiedyś.

WŁODZIMIERZ BRUS (ur. 23 VIII 1921, zm. 31 VIII 2007), studia na Uniwersytecie Saratowskim 1942, studia aspiranckie na Uniwersytecie Leningradzkim 1944; doktor nauk ekonomicznych SGPiS 1951; profesor nadzwyczajny SGPiS 1952; dyrektor Zakładu Badań Ekonomicznych Komisji Planowania 1956–1958; wiceprzewodniczący Rady Ekonomicznej przy Radzie Ministrów 1957–1963. Pracował na WEP w latach 1954–1968.

Zmiany zachodzące w kraju musiały oddziaływać na poglądy ekonomiczne i kierunki ewolucji zainteresowań badawczych pracowników WEP. Atmosferę tamtego okresu oddają wspomnienia profesora Lipińskiego: „Powrócił Michał Kalecki. Zstąpił na ziemię Oskar Lange. Potworzyły się szkoły. O Warszawie mówiono «Socjalistyczne Cambridge». Przyjeżdżano do nas z całego

CZESŁAW BOBROWSKI (ur. 17 II 1904, zm. 17 V 1996), magister Wydziału Prawa UW 1925, profesor zwyczajny 1959; prezes Centralnego Urzędu Planowania 1945–1948, poseł PRL w Szwecji 1948–1949; zastępca przewodniczącego Rady Ekonomicznej przy Radzie Ministrów 1957–1963; doradca planistyczny z ramienia ONZ w Algierii 1965–1975; przewodniczący Konsultacyjnej Rady Gospodarczej 1982–1987. Pracował na WEP w latach 1956–1968.

świata, by uczyć się teorii ekonomii, planowania, a czasem by oddychać warszawskim powietrzem, pełnym intelektualnego napięcia”³⁹.

Okres ten zamyka rok 1962, kiedy stało się oczywistym, iż najważniejszym miejscem dla projektów zmian stały się głębokie szuflady w biurkach najwyższych urzędów⁴⁰. W 1963 roku Rada Ekonomiczna została rozwiązana, co oznaczało, iż wpływ przemysłów i idei powstałych na WEP przestał budzić zainteresowanie władz partyjnych państwa. Jednak pracownicy Wydziału mogli, choć w ograniczonej mierze, prezentować swoje poglądy w słowie i w piśmie, a programy nauczania nie uległy zmianie. W tym czasie zostało opublikowanych sporo opracowań odnoszących się do „nowego modelu gospodarki”. Z upływem czasu w centrach partyjnych zaczęto oceniać WEP jako rewizjonistyczny i podobnie jak niektóre inne wydziały Uniwersytetu Warszawskiego stał się on przedmiotem krytyki. Owa krytyka pogłębiała się od 1966 roku, a po marcu 1968 roku doprowadziła do rozwiązania studiów na WEP, z pracy zwolniono tzw. rewizjonistów. Rok 1968 zaważył nie tylko na dalszym istnieniu Wydziału, odisnął także piętno na relacjach między ludźmi.

Dalsze losy Wydziału wpisywały się w historię polskiej nauki, polskiej gospodarki czy polskiego społeczeństwa. Nauki ekonomiczne, podobnie jak inne zaliczane do tzw. nauk społecznych, podlegały licznym wstrząsom, ich przedmiot – szeroko rozumiane stosunki gospodarcze i społeczne – także.

Kadry i organizacja. Pierwszym dziekanem Wydziału był prof. dr Edward Lipiński, a prodziekanem prof. dr Józef Zawadzki. Wydział dysponował wtedy bardzo szczupłą kadrą, opartą głównie o wykładowców przeniesionych z Wydziału Prawa. Zaledwie trzech profesorów, tj. Witold Kula, Edward Lipiński i Stefan Zaleski miało długoletnie doświadczenie dydaktyczne na wyższych

³⁹ E. Lipiński, *Wspomnienie o Michale Kaleckim*, „*Ekonomista*” 1970, nr 4.

⁴⁰ Okres ten został przedstawiony we wspomnieniach Cz. Bobrowskiego. Znajdują się tam także informacje o udziale profesorów Wydziału w pracach nad reformami systemu. Cz. Bobrowski, *Wspomnienia ze stulecia*, Lublin 1985, s. 226–266.